

Aristoteles (M.Ö. 384-322) Felsefesi

-Aristoteles 17-18 yaşlarındayken Platon'un Akademisine girmiş ve filozofun ölümüne kadar (367-347) 20 yıl onun derslerini dinlemiştir. Platon'un öğrencisi iken ruhun ölümsüzlüğüne ve ideler nazariyesine inanmaktadır. Daha sonra kendi düşünceleri geliştirdiği oranda Platon düşünce ve mistisizminden uzaklaşmıştır.

- İskenderi yetiştirmek için Makedonya'ya davet edilmiş olan Aristoteles, 343-340 yıllarında İskender'in eğitimiyle uğraştı. Bu kral öğrenci ile dostane ilişkileri uzun zaman devam etti. Büyük İskender, o devirde bilinen dünyayı fethetmek amacıyla seferler düzenliyordu. Bunların bazılarında Aristoteles de ona refakat etti

-Daha sonra Atina'ya gidip yerleşti ve orada kendi okulunu kurdu. (Lykeion-Likeon) veya Peripatos Okulu.

-Aristoteles, düzenli ve birlikli eserler vermiştir. Âlemi ayrı alanlara ayırarak, her alan için ayrı bir ders kitabı yazan, antik Yunanda ilk bilim adamı Aristoteles olmuştur. Çok sayıda hekim yetiştirmiş bir sülaleden gelen Aristoteles, içinde yetiştiği aile geleneğine uyararak küçük yaşlarda gözlem yapmaya alışmıştır. O, doğayı olduğu gibi, yani duyularımıza görüldüğü biçimiyle bilmek ister ve bu yönüyle Platon'dan tamamen ayrılır. Platon'a göre "bilmek eşyanın ideal şekillerini tanımak demektir. Söz gelişi, insanı incelerken; insanın nasıl olduğunu değil, nasıl olması gerektiğini araştırmak gerekir. Aynı şekilde devleti kavramak, onun ideal görünüşünü çizebilmek demektir. Yani Platon için bir şeyi bilmekle bu şeyin idesini bilmek eşdeğerdedir. Oysa Aristo tam tersine, özellikle de 'tek tek şeylerle' ilgilenir.

Eserleri:

- 1- Mantık veya Organon ismi altında birleştirilmiş eserleri ve Psikoloji, bilmek, bir ruh incelemesi v.s.
- 2- Fizik bilimleri: Fizik hakkında 8 Kitap, Bir Gök İncelemesi, Problemin 38 Bölümü, Hayvanlar Tarihi, Bir Bitkiler İncelemesi.
- 3- Metafizik: 14 kitap.
- 4- Ahlâkî bilimler: Nikomakhes'a Etik, Büyük Etik, Eudemos'a Etik, Politika veya Cumhuriyet, Ekonomi.
- 5- Edebiyat: Belağat İlmi (Réthorique) ve Şiir Sanatı (Poétique).

Aristoteles Felsefesi Temel Özellikleri:

-Aristoteles bir tabiat bilgini olduğu için varlıkları oldukları gibi, gerçeklikteki görünüş ve şekilleri nasıl ise öylece kavramak ister. Platon için ideal şekillerin nasıl olduğu önemlidir.

-Platon tümel kavramların gerçekliklerini ileri sürerken Aristoteles, bunların gerçekliklerini kabul etmez. Aristoteles'e göre reel olan varlıklar, elimizle tuttuğumuz ve gözümüzle gördüğümüz varlıklardır. Bilimin görevi, tek tek varlıkların gözlenmesinden kalkarak, onları sınıflara ayırmak, bu sınıflardan kalkarak sistemlere yükselmektir. Bu düşüncesiyle Aristoteles, antik Yunan dünyasında sistematik çalışmayı ortaya koyan ilk düşünürdür.

-Aristoteles ilk felsefe tarihçisidir. Metafizik isimli eserinde, kendinden önceki felsefenin bir değerlendirmesini ve tarihini verir.

-Aristoteles, İlk Felsefe ismini verdiği kitabında evrenin ilk ve son nedenlerini araştırır. Bu eser sonradan Metafizik adını almıştır. Tanrı'nın kendisi nedenler nedeni olduğu için, Aristoteles'in Metafiziği, aynı zamanda teoloji adını da almıştır. İlk felsefe genelin bilgisidir. İnsan genelin bilgisine varırken mantığını ve mantık metotlarını kullanır. Mantık felsefenin âleti, diğer bilimlerin dayanmak zorunda olduğu temelidir.

- Antik Yunan dünyasında mantığı sistemleştiren Aristoteles olmuştur. Mantık düşüncenin formlarını ve yasalarını belirleyen bir temel bilgidir. Aristoteles mantığı formel, metodolojik ve ontolojik bir özellik taşır. Aristoteles'e göre düşünce eylemi varlıkların ve varlıklar arasındaki münasebetlerin, zihnimizdeki bir aksidir. Bundan dolayı düşünce eylemi gerçeklik dünyasına uygundur. Aristoteles'e göre eşya kendini bize dikte ettirir.

-Aristoteles'e göre eşyanın gerçek sıfatları duyular yoluyla kavranır. Zihin kategorileri, gerçeklik dünyasındaki varlık formlarının subjektif bir yansımasıdır. Bu bakımdan zihin kavramları, varlıkların gerçek özlerinin de ifadesidir. Öyle ise gerçek bilgi, kaynağını duyu verilerinde bulan kavramlı bilgidir. Aristoteles, Platon gibi doğuştan kavramların varlığını kabul etmez. Filozofa göre insan akli sadece deneyimden kalkarak kavramlara ulaşır. Daha sonra bu kavramlara dayanarak hükümler verir ve kıyasa kadar yükselir.

-İdeler nazariyesi Aristoteles'in olgunluk devrinde eleştirdiği bir nazariyedir. Aristoteles'in hocası Platon'a yaptığı eleştiriler Metafizik isimli eserinin birçok yerinde bulunmaktadır. Aristoteles'e göre ideler dünyası, görünüşler dünyasının sebebi değildir. Zira, sebebi olma düşüncesi ne ispat edilebilir, ne de kavranabilir. Bu bakımdan Aristoteles'e göre varlıklar hakkındaki bilgiyi ideler kanalıyla elde etmeye imkân yoktur; idelerin, varlıkların özünü meydana getirdiği düşüncesi de savunulamaz. Filozofa göre, varlıkların dışında, başlı başına bir tümel de yoktur. Hocasının düşüncelerine karşı eleştirilerini artıran Aristoteles, bir taraftan da kendi metafiziğini oluşturur. Ona göre Varlığı, görünüşler dünyasının dışında değil, duyularımızla algıladığımız gerçeklik âleminin içinde aramak lazımdır. Böylece hocasının iki âlem ve ideler görüşünü

reddeden Aristoteles'e göre ide veya cins, tek tek varlıkların dışında değil içinde bulunur.

-Aristoteles gerçek varlıkların, şekil veren kuvvetle, şekil kazanan maddeden meydana gelmiş "syntetik" birer birlik olduklarını ileri sürmüştür. Madde ile formun birliği, Aristoteles'e göre yalnız zihinde, düşüncede ayrılabilen metafizik bir birliktir. Gerçeklikte bu iki unsurun birbirinden ayrı olarak ortaya çıkmaları mümkün değildir. Aristoteles'e göre ne madde, ne de form belli bir zamanda meydana gelmemişlerdir. İkisi de sonsuzdur. O halde madde ve form, oluşu açıklamak için zorunlu üretilmiş değil, yeterli iki ilkedir. Madde dayanaktır. Form, maddeyi belli bir şey ve gerçek yapan unsurdur. Tabiatın bütün varlıkları madde ve formun birleşimidirler.

-Sebepler kendi başlarına yeterli olmazlar. Eğer evren sürekli ise, sürekli olarak yetersiz ve tamamlanmamıştır; sürekli olarak o, kendini anlaşılır ve gerçek kılan yeterli bir akla muhtaçtır. Güncel bir iyinin etkisiyle her güç fiile geçer. Özel konuda gerçek olan şey, olayların bütününde de gerçek olur; ikinci sebepler serisinin üstünde ve dışında, ezeli ebedî bir ilk neden kabul etmek gerekir; nihayet ilk hareket ettiricide, varoluşunu ve olgunluğunu haklı kılmak için daha yüksek bir gerçeğe ihtiyacı olmayan bir gerçekte karar kılmak zorunludur. Bu ilk hareket ettiricinin kendisi hareketsizdir. Böylece Tanrı her düzenin ve her olgunluğun ilkesidir. Var olan her şeyin amaç (final) nedeni olan Tanrı gerçek hareket ettirici nedendir.

-Aristoteles'e göre tabiattaki organik gelişmeler, belli bir hedefe göre gerçekleşen teleolojik bir oluşmadır. Her varlığın içinde kendi hedefleri saklıdır. Her tohumun içinde, o tohumdan bir gerçekliğin ortaya çıkmasını sağlayacak kuvvet saklıdır.

- Dört neden: Bir evin fail nedeni sanat veya mimar; ereksel nedeni, bu evin yerine getirdiği işlev; maddi nedeni toprak ve taşlar; formel nedeni ise onun tanımıdır. 1- Maddî neden, söz konusu oluşumun meydana geldiği ham madde. 2- Şeklî (formel) neden, tam olarak gerçekleştirildiği zaman, nesnede şekillenmiş olan örnek ya da yapı. 3- Fiilî neden, olguyu etkin olarak üreten aktif oluşum. 4- Gai neden, oluşumun yönlendirildiği sonuç ya da amaç.

-Aristoteles'e göre âlemdeki oluşum, Tanrı'nın âleme verdiği ilk hareketle başlamıştır. Bu hareket sonunda yine Tanrı'ya ulaşmak ister. Tanrı'ya doğru

yükselmekte olan bu âlemdaki bu oluş birtakım basamaklara ayrılır. Bu yükselişteki ilk basamağı cansız doğa, yani dört unsur su, hava, toprak, ateş oluşturur. İkinci basamağı bitkiler âlemi oluşturur. Bitkiler sadece beslenirler ve ürerler. Üçüncü basamağı hayvanlar âlemi oluşturur. Hayvanlar beslenir, ürer, yer değiştirir ve algılarlar. Dördüncü basamağı insanlar âlemi oluşturur. İnsan kendisinden daha aşağı basamaklarda bulunan varlıkların niteliklerine sahip olmakla beraber, yani beslenmek, his ve hareket etmek kabiliyetinde olmakla beraber, akla ve düşünme gücüne de sahiptirler. İnsan bitki ve hayvandan, kendi hareketlerini akıl hakimiyetinde yürütmesi ve eylemlerini belli bir hedefe göre yapıyla ayrılır. İnsanın en yüksek özelliği düşünmek ve bilmektir. Aristoteles'e göre Tanrı aktif düşünce olduğu için, insanı Tanrı'ya ancak düşünce hayatı yaklaştırabilir. Tanrı kendisini düşünen bir varlıktır. Tanrı'da akıl, âkil ve mâkul birdir.

-Aristoteles'e göre evren, merkezinde dünyanın bulunduğu düşünülen, mükemmel bir küredir. Bu evren ay üstü âlemi ve ay altı âlemi olarak ikiye ayrılır. Ay üstü âlemi eterden, ay altı âlemi ise dört unsurdan oluşur. Ay üstü âleminde dairesel hareket, ay altı âleminde ise düzgün doğrusal hareket söz konusudur. Cisimler ağırlığına göre uzayda yer alırlar. Ağır cisimler evrenin merkezi yönünde hareket ederler. Bunların yeri evrenin merkezidir. Buna karşılık hafif unsurlar yukarıya doğru yükselirler.

-Aristoteles'in insan Anlayışı:

Aristoteles'e göre akla sahip olan insan, diğer yeryüzü varlıkları arasında Tanrı'ya en çok benzeyen ve en çok yaklaşmış olanıdır. Hayvanlarda bulunmayan Logos'a, anlamlı söze sahip olan tek varlık insandır.

-Aristoteles ruhu üç basamağa ayırır: Bitkisel ruh, ruhun alt basamağıdır. Bitkiler, hayvanlar ve insanlarda müşterek bulunur. Bitkisel ruh beslenir, büyür ve neslini sürdürür. Hayvansal ruh, ruhun ikinci basamağını teşkil eder. Bu ruh hayvanlar ve insanlarda müşterektir. Hayvansal ruh, bitkisel ruhtan farklı olarak algılama ve hareket etme kabiliyetine sahiptir. Bitki yalnızca beslenir, oysa hayvan ve insan hem beslenir hem de hareket etme becerisini gösterir, aynı zamanda çevredeki olayları algılayabilirler. İnsan ruhu, ruhun üçüncü basamağını oluşturur. Bu basamaktaki ruh sadece insanda bulunur ve en önemli özelliği akıl yeteneğine sahip olmasıdır. İnsanın akıl sayesinde,

hareketlerini belli bir amaca göre düzenleme yeteneğine sahip olması onu, hayvanlardan ve bitkilerden ayırır. Hayvansal ruh bitkisel ruha, insan ruhu da hayvan ruhuna hakimdir. Akla sahip olan insan ruhu aynı zamanda bilen bir ruhtur. Aristoteles'e göre ruh basamaklarındaki aktiflik, aşağıdan yukarıya doğru çıkıldıkça artar.

-Ahlâk Görüşü:

Yunan felsefesinde önemli rol oynayan unsurlardan biri de mutluluktur. Bütün çaba ve gayretlerin hedefini mutluluk oluşturur. Mutluluğun ne olduğu araştırılırken de ahlâk problemi ortaya çıkar.

- ▶ İnsanın tüm çalışma ve eylemlerinin akla uygun olması gerekir, bu hayat erdeme uygun eylem demektir. Erdem akla uygun harekettir. Aristoteles'e göre ahlâkı tüm diğer ilimlerden ayıran husus, teorik bilginin değil, eylemin şart olmasıdır. Ahlâkta esas olan ahlâkın bilgisine değil, kendisine sahip olmaktır, yani ahlâkın ilke ve esaslarını bizzat yaşamaktır. Ahlâkta bilgi değil etki önemlidir. Erdemi kendi şahsında gerçekleştiren insan mutlu insandır. Mutlu insan, bütün eylemlerini aklın ve erdemin kurallarına göre ayarlar ve dünya nimetlerinden ölçülü bir şekilde faydalanır. Aristoteles'in Nikhamokhas'a Etik'i her şeyin bir iyiyi gâye edindiği ifadesiyle başlamaktadır. Filozofun iyi kavramını bir temel gâye neden olarak inşa ettiği görülmektedir.
- ▶ Orta olma İlkesi: Filozofa göre ahlâkî erdem, iki aşırılık arasındaki doğru olan noktayı bulmaktır. Bu da akıl ile bulunabilir. Bunun için Aristoteles'e göre akla dayanmayan ahlâkî erdemden söz edilemez. Orta olma kavramı kişinin genel olarak bulunması gereken ahlâki durumu ifade etmektedir.
- ▶ Aristoteles'e göre tikel hususlarda ahlâki olmada akıl yürütecek olan pratik akıldır. Akıl yürütmede teorik aklın sunduğu hakiki gâyeye uygun tarzda pratik akıl işlev görür. Pratik akıl kaynaklı tikel yargı onu eyleme dönüştürür. Dolayısıyla tecrübe de oldukça önemlidir.

-Siyaset anlayışı

Aristoteles'e göre ahlâk sorunu, ancak devlet sinesinde çözülür. Devletin hedefi, vatandaşların yalnızca maddî varlıklarının değil, ahlâkî hayatlarının da korunması ve geliştirilmesidir. Aristoteles'e göre devlet için en önemli problem

eğitimidir. Aristoteles devleti, toprak sahibi bir Polis, şehir devleti olarak düşünür, devleti büyük bir organizma kabul eder. Aristoteles'e göre devlet içinde "yurttaşlık hakkına sahip olan hür şahıslarla, yurttaşlık hakkına sahip olmayan köleler vardır. Aristo köleliği tabii bir olgu sayar.

Aristoteles'e göre devletin iyi veya kötülüğü anayasa şekillerine değil, yöneticinin tutum ve davranışlarına bağlıdır. İyi bir devlet şekli, yurttaşların mutluluğunu ve genelin iyiliğini ön plana alan devlet şeklidir. Eğer bir kral, halkın iyiliğini göz önünde tutar, genelin mutluluğunu sağlarsa o zaman monarşi de ideal bir devlet şekli olabilir. Baştaki kral kendi çıkarlarını öne çıkarırsa devlet şekli kötü bir idare sistemi haline gelir.

ÖRNEK QUIZ SORULARI

Aristoteles'e göre alemdeki her şeyin sebebi bazı nedenlere dayanır. Aşağıdakilerden hangisi bu nedenlerden biri değildir.

- A) Maddi B) Fiili C) Hareket
D) Teleolojik E) Gai

Aşağıdakilerden hangisi Aristoteles'in siyasi görüşlerini yansıtmaz?

- A) Devletin amacı yaşamaya değer yaşamı; iyi yaşamı soylu erdemlerde bulunabilmeyi sağlamak olmalıdır.
B) Toplum ve devlethem doğal, hem de bireyden önce olan bir organizmadır.
C) Devlet ahlaki bir organizma olduğu için ahlak-siyaset birlikteliği vardır.
D) En iyi devlet şekli, demokrasi, daha sonra monokrasidir.
E) Devletin amacı, iyilikle adalettir.

Aşağıdakilerden hangisi Aristotelesin ahlak anlayışını yansıtmaz?

- A) En üstün iyi, mutluluk(eudaimonia)dır.
B) Mutluluk sadece bilgelik ile gerçekleşir.
C) Erdemler dionatik(düşünsel) ve ethos(pratik) olarak ikiye ayrılır.
D) Mutluluk ruhun erdeme uygun etkinliğidir.
E) Düşünsel erdemler irade ile pratik erdemler alışkanlık ile kazanılır.